

Foto Annika Eriksdotter

FÖR MIG FINNS INGEN Skillnad mellan konstnären och personen Berndt Jutemar. Berndt är genomsyrad av dessa bägge sidor i en och samma gestalt. Det jag uppskattar hos Berndt är den intellektuella skärpan i förening med sensibilitet inför det material han arbetar med och det abstrakta men i det enskilda verket synliggjorda innehållet. Jag upplever honom som berättare, som framlägger en idé, en fundering, ja kanske till och med ett ställningstagande, att så här kan det vara. Ibland även att så här är det. Detta gör han med klar tankeskärpa och med stark känsla i val och behandling av materialet, oavsett om det är i grafik, sten eller bronzen.

Jag har ofta tänkt på Berndt och Elli Hemberg som tvillingsjälar. Båda är i sina mogna konstnärskap visionärer och tänkare kring de stora livsfrågorna om hur och varför. De visar båda på betydelsen av ögats sinnlighet inför själva materialet. Det är nödvändigt för dem, för att ge den abstrakta tanke och frågeställning som det djupast handlar om en konstnärligt gripbar form. Frågor som egentligen är omöjliga att svara på, men väl möjliga att ställa, just i den personliga form som de båda valt.

Betydelsen av att låta materialet formas av sinnesupplevelser öppnar mot det angelägna innehållet, mot det Stora.

Hans konstnärskap, liksom Elli Hemberts, öppnar för mig som betraktare mot nya världar.

Stefan Hammenbeck Eichberger
 museiman och konsthistoriker
 fil hedersdoktor vid Linköpings Universitet

Berndt Jutemar, *Ålkråka*, kalksten, 1980-tal och *Treenighet*, storformatsetsning 100 x 100 cm, Galleri Lucifer i Skövde, 2005

Elli Hemberts skulptur *Segel och spiral* på hög sockel o. nedan t.v. en relief, sett från balkongen, Konsthallen, Skövde kulturhus, 2006

Skulptören

Det finns ett kreativt allvar i ditt konstnärskap. Du är en konstnär som vet vad du gör och varför du gör det.

Stefan Hammenbeck

DET FINNS EN TYNGD i Berndt jutemars skulpturer. Den konstnärliga densiteten är hög. Samtidigt är skulpturerna tillgängliga direkt. Men tiden är deras bundsförvant. De växer med umgänget och låter efter hand flera dimensioner ge sig till känna.

Som skulptör arbetar Berndt i klassiska skulpturmaterial; sten, metall och trä. Han har också gjort några verk i brons.

Materialet är viktigt. Han väljer det noga, med omsorg och eftertanke till varje skulptur. Stenen måste vara den rätta i färg och struktur. Dess ytor och vinklar ska bearbetas tills de tar hand om ljusspelet som han tänkt sig det. I metallskulpturerna måste plåtarbetet vara kompromisslöst. Inga svetsar får synas det minsta och ytorna behandlas till optimal lyster.

Materialet i sig har avgörande betydelse för det konstnärliga uttrycket. Men det är aldrig ett egenvärde. Samma sak med hantverket. I hans skulpturer finns det inte utrymme för några missar eller kompromisser. Maximize, don't compromise är ledorden även här. Symboliken och den teoretiska underbyggnaden behandlas på samma sätt. De är omsorgsfullt valda för att ladda varje verk med ytterligare ett betydelselager. Formen och innehållet ska sättas i en konstnärlig dialektik. Sådant kan slumpen hjälpa till med. Men som Berndt ser på sitt ansvar som konstnär kan han inte lita till slumpen. Han vill själv fatta de konstnärliga besluten. Varje del och komponent ska optimeras

utifrån de förutsättningar som gäller för det aktuella verket. Resultatet ska bli en odelbar konstnärlig helhet. Det är alltid totalintrycket det handlar om, oavsett hur viktiga och omsorgsfullt elaborerade de enskilda delarna är. Och det är de alltid.

Jag tror att både Berndts arbetssätt och konstnärliga uttryck har sitt ursprung i hans personlighet. Hans speciella kombination av naturvetare och humanist skapar en särskild grundval för hans konst. När han började skulptera hade han lång erfarenhet som bildkonstnär, då mest som grafiker. Både skulpturen och koppargrafiken passar hans sinne och speciella utförsgåvor. I båda kan han låta sin oeftergivliga omsorg och noggrannhet ge verket exakt det uttryck han tänkt sig. Hans humanism fyller de konstruerade formerna med en speciell värme och intellektuella betydelselager. Att flera av skulpturernas formspråk baseras på geometri ger perfekta förutsättningar för att hitta den balans och harmoni han söker. Och då krävs exakt rätt vinklar och samband. Konstruktionen är en viktig aspekt men ändå bara en del av den totalitet som konstituerar hans konstverk och ger dem deras speciella sammansmältning av form och innehåll, i hans fall en odelbar förenig.

Han har ett intresse för att söka sig mot de stora livsfrågorna. Geometrin och också dess filosofiska implikationer har fångat honom. I andra fall myter och symboler, såväl fornnordiska som från andra kulturer som t ex Mexikos. Som både naturvetare och konstnär vet han att

renodla, rensa bort oväsentligheter och koncentrera sig på det mest väsentliga. Det betyder inte förenkling. Tvärtom.

Man kan se beröringspunkter med Elli Hemberg och hennes konst, också hon med anknytning till Skövde. Förre konstmuseichefen i Norrköping Bo Sylvan har uttryckt det så här om Elli Hemberg: ”Och liksom haikun formas av meterns rytmik löser sig skulpturerna ur en kristallklar geometri där delen alltid står i relation till helheten.”

Elli Hemberg, Konstmuseet i Skövde kulturhus

Samma tankar slår en inför Berndts skulpturer. Båda arbetar med att överföra en tvådimensionell skiss till fungerande tredimensionalitet i skulpturens form. Deras skulpturer kan ha drag av arkitektur. Symmetrin är central hos båda. Den finns ju redan i naturen, statisk i det oorganiska och dynamisk i det organiska. Vi hittar fulländade geometriska byggen exempelvis i solrosen, spiralen och pärlbåtssnäcken. Berndt hittade den i

Den stora etsningen da Vincikoden samt tre skulpturer, Galleri Lucifer i Skövde, 2005

kungsängslijans frö, som blev motiv för en av hans skulpturer. Det finns en koppling mellan geometrin och gyllene snittet som kompositionsprincip som både Elli och Berndt använde i skapandet. De arbetar båda med former som är både öppna och slutna samtidigt.

Berndt och Elli Hemberg kände varandra och ställde ut tillsammans på Skövde Konsthall.

Den utlösande impulsen till Berndt att

börja skulptera i sten kom per telefon. Det var kollegan och kompisen Jim Berggren som ringde någon gång i mitten på nittioalet. Han var liksom Berndt främst känd som grafiker. Men nu hade han fått ett uppdrag att göra en stenrelief. Han skulle jobba på Dala Sten, en stenindustri med eget kalkstensbrott som låg inte långt ifrån Skultorp. Jim bjöd några kloka och kreativa kollegor att komma och jobba med honom på Dala. Förutom Berndt hörsammade Nils-Erik Matsson och Britt-Marie Jern inviten.

Jim Berggren hade en tanke att bygga upp en ny cell utanför Gotland för konstnärligt stenhuggeri. Det var en lockande utmaning.

På Dala Sten fanns all nödvändig utrustning. Det var en bra och trevlig arbetsmiljö. Där fanns kunniga stenhuggare för konstnärerna att konsultera. Den här första tiden på Dala blev utvecklande och lärorik. Och Berndt kände direkt att sten var ett material som passade honom. Han började jobba med mindre skulpturer i kalksten från Dala. Det gick bra och han trivdes med sten och mejslar.

Det var inte bara kalkstenens goda egenskaper att hugga i och dess skönhet som material som lockade. Den är ljusgrå, men man kan få och arbeta fram andra färger och nyanser från ljust till mörkt. Kalksten finns i Skultorp och det har funnits ett stenhuggeri där. Stenen används som byggsten, särskilt när den finns lokalt. Berndts hus har ett fundament av kalksten från Skultorp.

Berndt skaffade tidigt en stenhugger-

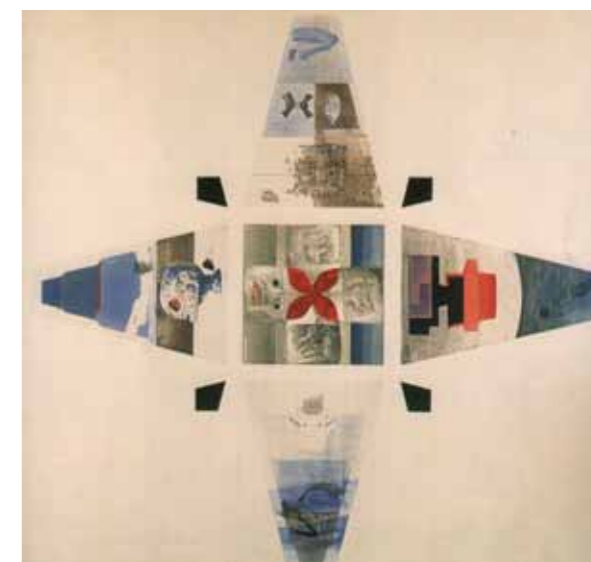
Vendelkråka, kalksten, 2005

verkstad på hemmaplan. Det var en lokal som tillhört "Vägförvaltninga i Skultorp". Där fick han disponera ett skjul med tre väggar och snedtak. Där fanns tillgång till tryckluft. Vinkelslipar, diamantskiva och tryckluftsdrivna mejslar och hammare köpte han in efter hand.

Han trivdes med stenhuggandet. Han gjorde flera skulpturer i mindre format. Vid den här tiden gjorde han inte modeller eller skisser, utan högg direkt i stenen. Han gjorde gärna naturmotiv och stiliserade naturformer, det han kallar "livets egna former". Han gjorde flera varianter på det motiv som senare fick sin definitiva form i Vitalis till Arenan i Skövde. De hade andra namn då. Han gjorde bland annat en sådan skulptur i marmor. Andra motiv är fiskar, fåglar som ålkråkan och vändelkråkan. Vid den här tiden prövade han också det geometriska formspråk som senare skulle komma att dominera

hans produktion som skulptör.

Han ställde ut dessa mindre skulpturer tillsammans med sin grafik. De var gjorda för hemmiljö och hade sina format efter detta.

Klippark, etsning, 1987, 140x140 cm

NÄSTA STORA OFFENTLIGA uppdrag kom 2001 med en skulptur han döpte till *Vitalis*. Hans bakgrund gav sig till känna. Berndt var fornminnesinventerare i Stenbrohult i Småland (Linnés födelseort). I det arbetet fick han ett starkt engagemang för historiska stenformationer och Linnés systematiska syn på naturen.

Motivet fann han i sin närmiljö. Berndt och Margot har kungsängslilja i trädgården. Den har en i sin symmetri mycket vacker fröställning. Den fångade hans intresse och han beslöt sig att förstora upp fröställningen och låta det lilla bli mo-

numentalt. Och dess form blir verkligen anslående i stort format. Kungsängsliljans fröställning är samtidigt mycket organiskt och har på samma gång en form som kan upplevas som konstruerad och nästan abstrakt. Formen är tredimensionell från alla håll.

– *Jag upplevde att i kungsängsliljans frö fanns ett perfekt gränssnitt mellan naturens egen geometri och matematikens.*

Arbeten med *Vitalis* gjordes i Dala. Materialet är kalksten från Skaraborg. Det finns inte så tjocka kalkstensplattor som han behövde så han limmade ihop två och två för att få höjden 40 centimeter. Hela skulpturen är huggen för hand, med bl. a kryssmejsel för att få rätt yteffekter. Det ger också en annan färg än om stenen poleras. Det tog en hel sommar av hårt stenhuggararbete. Den färdiga skulpturen väger över 300 kilo. Den fick ett starkt och kraftfullt intryck.

Under arbetets gång bestämde sig beställaren för att man ville ha skulpturen gjuten i brons. Så den färdiga stenskulpturen fick en tid fungera som modell för en gjutform. Sandformen och gjutningen gjordes på klockgjuteriet i Hammenhög i Skåne. Man var noga med att försöka föra över den yta stenskulpturen fått i huggningen till bronzen. Resultatet blev mycket lyckat. *Vitalis* i brons monterades på en sockel i bohusgranit. Verket blev totalt 120 centimeter högt inklusive sockeln.

Kommunalrådet Erland Johnsson förrätade den välbesökta invigningen i december 2001. På invigningen talade Skövde Konstmuseums chef Stefan Hammenbeck.

Vitalis i entrén, Arena Skövde

Han sade bland annat när han riktade sig till Berndt: ”Det finns ett kreativt allvar i ditt konstnärskap. Du är en konstnär som vet vad du gör och vet varför du gör det.” Sedan blåstes fanfar på trumpet. Berndt uppmanade besökarna att ta på skulpturen, för då kommer den patinerade ytan att påverkas inte bara av väder och vind utan också av händernas beröring. Det ser konstnären positivt på.

Skulpturen har tolkats på många olika sätt. Den enkla formen är ändå komplex. Både öppen och sluten samtidigt. Några ser den som en symbol för liv och växtkraft. Andra ser den som ett tecken på att naturen kan sin geometri och liksom konsten söker harmoni och balans i de former den skapar. Vise versa tycker andra. Stefan Hammenbeck fick vid invigningen associationer till ”tiden som rumsligt begrepp och någonting som är vida större än årtalens räcka i almanackan.”

Bronsskulpturen *Vitalis* placerades ursprungligen utomhus på Arenatorget i Skövde. När arenans entré byggdes om flyttades skulpturen inomhus i arenabyggnaden.

Grafikern

*En grafisk teknik är som ett instrument
Det gäller att välja det instrument
man vill spela på*

Berndt Jutemar

Kust, etsning, 1963, 13 x 21 cm

KONSTEN OCH BILDSKAPANDET har följt Berndt Jutemar hela livet. Det konstnärliga arbetet har satt sin prägel på hans liv och värv genom alla år. I hans fall kan man inte särskilja kärleken till konsten och förtjusningen i det grafiska hantverket. För honom är de sidor av samma sak i en ovanligt lyckosam förening. De stärker varandra och är oskiljaktiga som komponenterna i en legering.

Berndt Jutemar har sökt sig till grafiken för dess unika och rika konstnärliga möjligheter. Han har aldrig sett den som en reproduktionsmetod. Konsten kommer alltid i första rummet. Det tekniska kunnandet och intresset för fysikaliska och kemiska processer är andra livslånga följeslagare som han smälter samman med sin konst.

Genom åren har hans konstintresse tagit sig olika uttryck. En kort period var det måleri, inte minst i samband med hans vistelser på Gerlesborg. Han är också en framgångsrik skulptör med plåt och framför allt i huggen sten som sin specialitet. Där får han använda sin tekniska förfarenhet, sitt intresse för och sina kunskaper om material och deras egenskaper. Lägg dessutom till hans förmåga att planera och hålla ihop tidsödande och komplicerade projekt. Spontanismen är inte hans temperament. Hans karaktär utmärks istället av det tålmod, den förutseende planeringsförmågan och den handskicklighet som är en absolut förutsättning när materialet är sten och ett enda

felhugg kan bli ödesdigert. Samma sak med de olika momenten i hans grafiska blads tillkomst. Mycken teknik och praktisk förfarenhet är en förutsättning för hans konstnärliga uttryck. Men det är alltid den summa av teknik och vision som ger det optimala konstnärliga uttrycket som måste vara pro och primo.

Vid sidan av det egna skapandet har han alltid drivits av en generös pedagogisk nit. Han är lärare i grunden. Viljan att sprida kunskap om det grafiska hantverket har tagit sig många uttryck. Han var en period intendent för Skövde konsthall. Långa tider har han varit aktiv och drivande i Skövde Allmänna Konstförening, anordnat kurser och handledt. På riksnivå har han valts till förbundsordförande i ärevärdiga Grafiska Sällskapet – två perioder faktiskt. Det är ett erkännande av respekten för hans skicklighet som grafiker och som driven och ambitiös administratör. Hans roll i svensk grafik markeras av att han var outtröttlig pådrivare och ledande i att bygga upp Skaraborgs Konstgrafiska verkstad, en verksamhet som är omistlig för att hålla grafiken levande och vital i Skaraborg. Han har också varit en initiativtagare till högskoleutbildningen i datorgrafik vid Högskolan i Skövde.

Men varför blev det just grafik för Berndt? Varför till exempel inte måleri som han jobbat och trivts med?

1987 GJORDE BERNDT en oförglömlig resa tillsammans med konstnärskollegor till Japan. Grafiska Sällskapetets styrelse reste under sakkunnig ledning av Minako Masui som hade kompetensen och kontakterna att öppna många dörrar till Japansk grafik och kultur i stort.

”Det här blev mitt livs resa”, säger Berndt.

I Japan fick han många intryck som gav bestående avtryck i hans konst både som skulptör och grafiker. Mötet på plats med origamin var viktigt, inte minst för att den stämde så väl överens med hans ambition att förena naturvetenskap och humanism i sina bilder. Origami, geometri och konstruktivism har många beröringspunkter i det avseendet. De symbolladdade Tusen tranorna gjorde starkt intryck med sin starka anti-krigssymbolik. Det motivet har han återkommit till i både skulptur och grafik. De hade också en koppling till motiven med drakar och flygande han jobbat med tidigare.

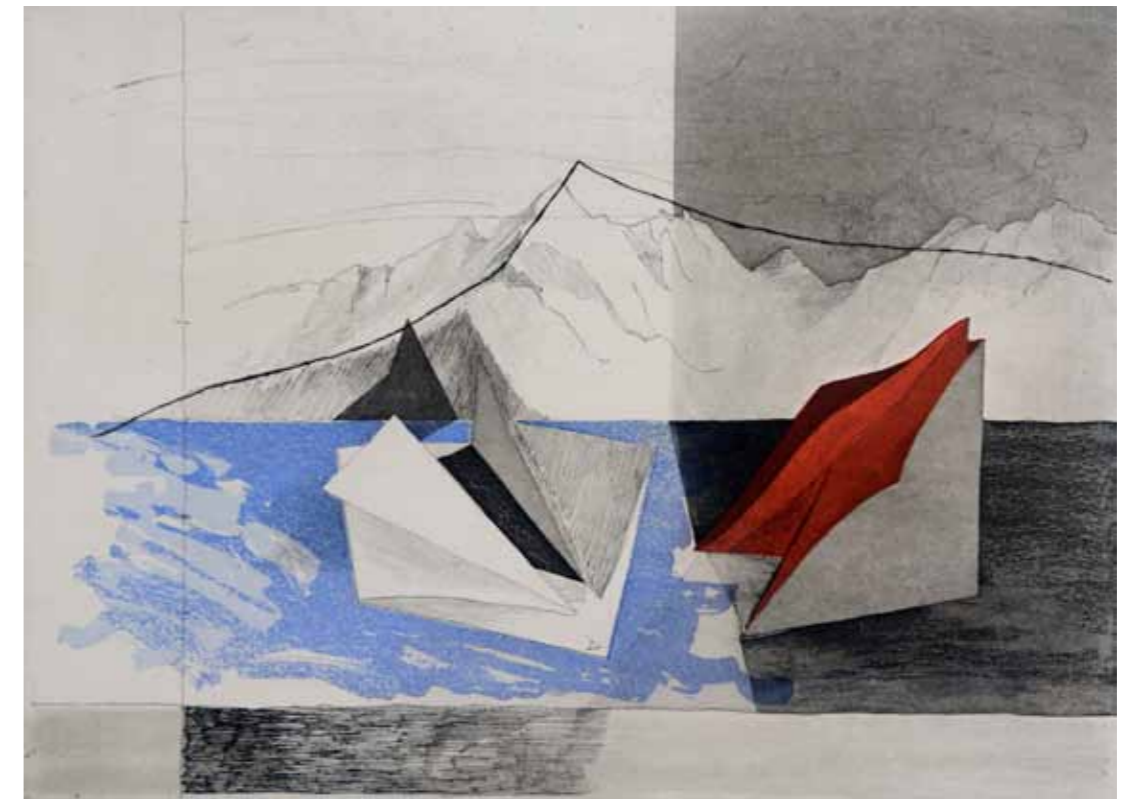
I grafiken märks de koppargrafikblad med temat, Att vika tusen tranor, han gjorde efter resan.

Han lockades också av den japanska arkitekturen och gjorde en svartvit litografi med japanskt tempel som motiv.

Den svenska grafikerdelegationen ställde också ut sina bilder på Japan Artists Associations galleri i deras hus i Tokyo. Deltagande var konstnärerna Ruth Goldman-Grosin, Hasse Hasselgren, Lars Hellström, Björn Krestesen, Minako Masui, Rachelle Puryear, Kersti Söderström-Ergon, P G Thelander och Berndt. Man gjorde också en katalog. I den finns Berndts färgetsning Mountain Fishing avbildad.

Tempel – Japan, litografi, 1987, 22 x 15 cm

Att vika 1000 tranor I, etsning, 1987, 33 x 45 cm

Att vika 1000 tranor II, etsning, 1987, 33 x 45 cm